

**ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมารับบริการการรักษา
ของผู้ป่วยไข้มาลาเรีย ในพื้นที่ที่มีความรุนแรงจากสถานการณ์จังหวัดชายแดนใต้**

นายปฐมพร พริกชู*

นายณัฏฐเดช กลางวัง**

สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 12 จังหวัดสงขลา*

ศูนย์ควบคุมโรคติดต่อฯ โดยแมลงที่ 12.3 จังหวัดตรัง**

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ออกแบบเป็นเชิงพรรณนา (Descriptive Analytic Study) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระยะเวลาการมารับบริการการรักษาของผู้ป่วยไข้มาลาเรีย และหาความสัมพันธ์ระหว่างเพศ อายุ อาชีพ อาชีพ และชนิดเชื้อ กับระยะเวลาการมารับบริการการรักษาของผู้ป่วยไข้มาลาเรีย เก็บรวบรวมข้อมูลจากรายงานการสอบสวนผู้ป่วย และการรักษาหายขาดของผู้ป่วยไข้มาลาเรีย (รายงาน รว.3) จังหวัดสงขลา ในระหว่างเดือนมกราคม – ธันวาคม 2550 การวิเคราะห์ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป (R Version 2.6.2) ช่วยในการประมวลผล โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ประกอบด้วยจำนวน (ความถี่) ร้อยละ ค่าเฉลี่ย χ^2 และ Pearson product moment Correlation Coefficient

ผลการศึกษา พบว่าผู้ป่วยไข้มาลาเรียเป็นเพศชายร้อยละ 61.0 เพศหญิงร้อยละ 39.0 อายุเฉลี่ย 24.59 ปี ประกอบอาชีพทำสวนยาง ร้อยละ 64.0 ได้รับเชื้อไข้มาลาเรียชนิดเชื้อ *Plasmodium falciparum* ร้อยละ 73.9 และอาศัยอยู่ในอำเภอสะบ้าย้อย ร้อยละ 51.7 ส่วนระยะเวลาการมารับบริการรักษาไข้มาลาเรียของผู้ป่วยไข้มาลาเรีย พบว่า ระยะเวลาตั้งแต่เริ่มป่วย จนถึงได้รับการรักษาหายขาด ไม่เกิน 5 วัน (ตามเกณฑ์) ร้อยละ 68.6 ระยะเวลาตั้งแต่เริ่มป่วย จนถึงได้รับการเจาะโลหิต ไม่เกิน 2 วัน (ตามเกณฑ์) ร้อยละ 29.9 ระยะเวลาตั้งแต่ได้รับการเจาะโลหิต จนถึงได้รับการตรวจโลหิต ไม่เกิน 2 วัน (ตามเกณฑ์) ร้อยละ 41.7 ระยะเวลาตั้งแต่ได้รับการตรวจโลหิต จนถึงได้รับการรักษาหายขาด ไม่เกิน 1 วัน (ตามเกณฑ์) ร้อยละ 59.7 ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับระยะเวลาการมารับบริการรักษาไข้มาลาเรียของผู้ป่วยไข้มาลาเรีย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 0.05 ได้แก่ ลักษณะพื้นที่ตามอำเภอ และชนิดเชื้อ ระยะเวลาการมารับบริการรักษาไข้มาลาเรียที่นานกว่า 5 วัน จะมีผลต่อการระบาดของไข้มาลาเรียมากขึ้น สำหรับระยะเวลาตั้งแต่เจาะโลหิตถึงการรักษาหายขาดยังไม่เป็นตามเกณฑ์ จำเป็นต้องปรับระบบการตรวจโลหิตให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

บทนำ

จังหวัดสงขลา เดิมเป็นจังหวัดที่มีผู้ป่วยมาลาเรียไม่สูงนัก โดยในปี 2546 มีผู้ป่วยมาลาเรีย 482 ราย คิดเป็นอัตราป่วย (API) เท่ากับ 0.41 ต่อพันประชากร แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (เริ่มต้นปี พ.ศ. 2547) สถานการณ์ของไข้มาลาเรียในจังหวัดสงขลาที่สูงขึ้น โดยมีอัตราป่วยไข้มาลาเรีย (API) ตั้งแต่ปี 2547 – 2550 คือ 0.21, 0.52, 0.96 และ 3.19 ต่อพันประชากรตามลำดับ ในปี 2550 จังหวัดสงขลา มีผู้ป่วยเพิ่มขึ้นจาก ปี 2549 ถึง 3.32 เท่า หรือเพิ่มจากอัตราป่วย (API) 0.96 ต่อพันประชากรในปี 2549 เป็น 3.19 ต่อพันประชากรในปี 2550 อำเภอที่พบผู้ป่วยมากที่สุดคือ อ.สะบ้าย้อย จำนวน 1,844 ราย คิดเป็นอัตราป่วย (API) เท่ากับ 29.69 ต่อพันประชากร รองลงมาคือ อ.นาทวี จำนวนผู้ป่วย 925 ราย และ อ.สะเดา จำนวนผู้ป่วย 522 ราย คิดเป็นอัตราป่วย (API) เท่ากับ 16.71 และ 4.71 ต่อพันประชากรตามลำดับ⁽¹⁾ ซึ่งทั้ง 3 อำเภอนี้เป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้งสิ้น จากการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ในพื้นที่ของ 3 อำเภอ ที่มีการระบาดมีผู้ป่วยที่ได้รับการรักษาภายใน 5 วัน (ระยะเวลาตั้งแต่เริ่มป่วยจนถึงวันได้รับยารักษาหายขาดของผู้ป่วยไข้มาลาเรีย) เพียง ร้อยละ 76.6 ซึ่งนั่นหมายถึง มีผู้ป่วย อีกถึงร้อยละ 23.4 เป็นผู้ป่วยที่ไม่ได้รับการรักษาซ้ำ และมีโอกาสที่จะเป็นแหล่งรังโรค คอยแพร่เชื้อในพื้นที่

สำหรับ การมารับบริการการรักษาไข้มาลาเรียของผู้ป่วยมาลาเรีย ประยุทธ์ และคณะ ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์การมารับการรักษาซ้ำของผู้ป่วยที่มารับบริการในโรงพยาบาลอู่เมฆ และมาลาเรียคลินิกอำเภออู่เมฆ จังหวัดกาญจนบุรี ในปี 2542 พบว่า สาเหตุที่มีความสัมพันธ์กับระยะเวลาการมารับการรักษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติคือ อายุ และระดับการศึกษา (p-value = 0.03 และ 0.047 ตามลำดับ) สำหรับปัจจัย ด้านอื่นๆ อาทิเช่น ระดับความรู้เรื่องไข้มาลาเรีย การรับรู้ความรุนแรงของโรค ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ประสบการณ์การป่วยด้วยไข้มาลาเรีย ฯลฯ มีความสัมพันธ์อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ⁽²⁾ แต่สำหรับผู้ป่วยมาลาเรียของจังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นจังหวัดหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการก่อความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ จากรายงานเหตุการณ์ความรุนแรง จำนวน 61 ครั้ง มีจำนวนผู้บาดเจ็บ 131 ราย อัตราการบาดเจ็บ 0.9 ต่อแสนประชากรต่อเดือน มีจำนวนผู้เสียชีวิต 42 คน อัตราตาย 0.3 ต่อแสนประชากรต่อเดือน อัตราป่วยตาย (case fatality rate-CFR) ร้อยละ 321⁽³⁾ ลักษณะทางประชากร สังคม สภาพความเป็นอยู่ วัฒนธรรม และประเพณี แตกต่างจากประชากรศึกษาของ ประยุทธ์ และคณะ เป็นอย่างมาก ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาถึงระยะเวลาการมารับบริการการรักษา และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมารับบริการการรักษาของผู้ป่วยไข้มาลาเรีย ในพื้นที่จังหวัดสงขลา เพื่อเป็นแนวทางในการปรับเปลี่ยน กลวิธีการดำเนินงานป้องกันควบคุมโรคไข้มาลาเรีย ของหน่วยควบคุมโรคติดต่อฯ โดยแมลง ต่อไป

วิธีการดำเนินงาน

การศึกษาออกแบบเป็นเชิงพรรณนา (Descriptive Analytic Study) โดยประชากรที่ศึกษาจากผู้ป่วยไข้มาลาเรียที่มารับบริการรักษาไข้มาลาเรีย ณ มาลาเรียคลินิก ซึ่งมีตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ อำเภอ ชนิดเชื้อ และระยะเวลาการรับบริการการรักษาไข้มาลาเรียของผู้ป่วยไข้มาลาเรีย ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากรายงานการสอบสวนผู้ป่วย และการรักษาหายขาดของผู้ป่วยไข้มาลาเรีย (รายงาน รว.3) จังหวัดสงขลา ในระหว่างเดือนมกราคม – ธันวาคม 2550 และการวิเคราะห์ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป (R Version 2.6.2) ช่วยในการประมวลผล โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ประกอบด้วยจำนวน (ความถี่) ร้อยละ ค่าเฉลี่ย χ^2 และ Pearson product moment Correlation Coefficient

ผลการศึกษา

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมารับบริการการรักษาของผู้ป่วยไข้มาลาเรีย โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากรายงานการสอบสวนผู้ป่วย และการรักษาหายขาดของผู้ป่วยไข้มาลาเรีย (รายงาน รว.3) จังหวัดสงขลา ในระหว่างเดือนมกราคม – ธันวาคม 2550 จำนวน 2,231 ราย พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 61.0 เพศหญิง ร้อยละ 39.0 อายุอยู่ในช่วง 15 - 45 ปี ร้อยละ 52.0 รองลงมาอยู่ในช่วง 5 -15 ปี ร้อยละ 25.6 และต่ำกว่า 5 ปี ร้อยละ 10.7 อายุเฉลี่ย 24.74 ปี ประกอบอาชีพทำสวนยาง ร้อยละ 64.0 รองลงมาเด็ก/นักเรียน ร้อยละ 34.5 และอื่นๆ ร้อยละ 1.5 ผู้ป่วยได้รับเชื้อไข้มาลาเรียดื้อชนิดเชื้อ *Plasmodium falciparum* ร้อยละ 73.9 รองลงมาชนิดเชื้อ *Plasmodium vivax* ร้อยละ 25.6 และชนิดเชื้อผสม ร้อยละ 0.5 โดยผู้ป่วยไข้มาลาเรียมียี่สิบเอ็ดรายในอำเภอสะบ้าย้อย ร้อยละ 51.7 รองลงมาอำเภอนาทวี ร้อยละ 28.1 และอำเภอสะเดา ร้อยละ 15.6

ส่วนระยะเวลาการรับบริการการรักษาไข้มาลาเรียของผู้ป่วยไข้มาลาเรีย พบว่า

ระยะเวลาดังแต่เริ่มป่วย จนถึงได้รับการรักษาหายขาด ไม่เกิน 5 วัน (ตามเกณฑ์) ร้อยละ 68.6 รองลงมา 6 – 14 วัน ร้อยละ 19.1 และมากกว่า 14 วัน ร้อยละ 12.3 ระยะเวลาดเฉลี่ย 7.11 วัน

ระยะเวลาดังแต่เริ่มป่วย จนถึงได้รับการเจาะโลหิต 3 – 5 วัน ร้อยละ 43.1 รองลงมาไม่เกิน 2 วัน (ตามเกณฑ์) ร้อยละ 29.9 และ 6 – 14 วัน ร้อยละ 17.8 ระยะเวลาดเฉลี่ย 6.17 วัน

ระยะเวลาดังแต่ได้รับการเจาะโลหิต จนถึงได้รับการตรวจโลหิต ไม่เกิน 2 วัน (ตามเกณฑ์) ร้อยละ 41.7 รองลงมา 3 – 5 วัน ร้อยละ 37.4 และ 6 – 14 วัน ร้อยละ 18.3 ระยะเวลาดเฉลี่ย 7.11 วัน

ระยะเวลาตั้งแต่ได้รับการตรวจโลหิต จนถึงได้รับการรักษาหายขาด ไม่เกิน 1 วัน (ตามเกณฑ์) ร้อยละ 59.7 รองลงมา 3 – 5 วัน ร้อยละ 27.7 และมากกว่า 14 วัน ร้อยละ 7.6 ระยะเวลาเฉลี่ย 0.43 วัน

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของตัวแปร กับระยะเวลาการรับบริการการรักษาไข้มาลาเรียของผู้ป่วยไข้มาลาเรีย การวิเคราะห์แบบตัวแปรเดียว (Univariate Analysis) โดยใช้สถิติไคสแควร์ (Chi – Square, χ^2 test) พบว่า (ตารางที่ 1)

1. อำเภอ ผู้ป่วยไข้มาลาเรียมีสัดส่วนอำเภอแตกต่างกัน คือ ส่วนใหญ่อาศัยในอำเภอสะบ้าย้อย ร้อยละ 51.7 รองลงมาอำเภอนาทวี ร้อยละ 28.1 และอำเภอสะเดา ร้อยละ 15.6 เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างอำเภอกับระยะเวลาการรับบริการการรักษาไข้มาลาเรียของผู้ป่วยไข้มาลาเรีย พบว่า อำเภอมีความสัมพันธ์กับระยะเวลาการรับบริการการรักษาไข้มาลาเรียของผู้ป่วยไข้มาลาเรีย (p-value < 0.001)

2. ชนิดเชื้อ ผู้ป่วยไข้มาลาเรียมีสัดส่วนชนิดเชื้อแตกต่างกัน คือ ส่วนใหญ่ได้รับเชื้อไข้มาลาเรียชนิดเชื้อ *Plasmodium falciparum* ร้อยละ 73.9 รองลงมาชนิดเชื้อ *Plasmodium vivax* ร้อยละ 25.6 และชนิดเชื้อผสม ร้อยละ 0.5 เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างชนิดเชื้อกับระยะเวลาการรับบริการการรักษาไข้มาลาเรียของผู้ป่วยไข้มาลาเรีย พบว่า ชนิดเชื้อมีความสัมพันธ์กับระยะเวลาการรับบริการการรักษาไข้มาลาเรียของผู้ป่วยไข้มาลาเรีย (p-value < 0.001)

อภิปรายและวิจารณ์

จากการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมารับบริการการรักษาของผู้ป่วยไข้มาลาเรีย ในพื้นที่จังหวัดสงขลา พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับระยะเวลาการรับบริการการรักษาไข้มาลาเรียของผู้ป่วยไข้มาลาเรีย คือ อำเภอ และชนิดเชื้อ ในส่วนของตัวแปรอำเภอ ส่วนใหญ่ผู้ป่วยอาศัยในอำเภอสะบ้าย้อย ร้อยละ 51.7 รองลงมาอำเภอนาทวี ร้อยละ 28.1 และอำเภอสะเดา ร้อยละ 15.6 ซึ่งเป็นอำเภอที่ได้รับผลกระทบจากการก่อความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ อาจส่งผลกระทบต่อ ความไม่เชื่อใจ และความไม่มั่นใจในตัวเจ้าหน้าที่มาลาเรีย ซึ่งเป็นบุคลากรของรัฐ หรืออีกประเด็นหนึ่งอาจเกิดจากค่าใช้จ่ายในการเดินทาง รวมทั้งระยะทางจากบ้านถึงสถานบริการรักษาไข้มาลาเรีย และในส่วนของตัวแปรชนิดเชื้อ ส่วนใหญ่ผู้ป่วยได้รับเชื้อไข้มาลาเรียชนิดเชื้อ *Plasmodium falciparum* ร้อยละ 73.9 รองลงมาชนิดเชื้อ *Plasmodium vivax* ร้อยละ 25.6 และชนิดเชื้อผสม ร้อยละ 0.5 โดยเฉพาะชนิดเชื้อ *Plasmodium falciparum* มีระยะฟักตัวของโรค 7 – 14 วัน ก่อนแสดงอาการ และหลังจากนั้น 7 – 14 วัน ก็จะเข้าระยะแพร่เชื้อซึ่งไม่แสดงอาการ อาจส่งผลให้เกิดความชะงักงันในการรับบริการการรักษาไข้มาลาเรีย

ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมารับบริการการรักษาของผู้ป่วยไข้มาลาเรีย ในพื้นที่ จังหวัดสงขลา คือ อำเภอก และชนิดเชื้อ และอาจมีองค์ประกอบอื่นๆ เช่น ผลกระทบจากการก่อ ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ ความไม่เชื่อใจในตัวเจ้าหน้าที่มาลาเรีย ค่าใช้จ่ายในการ เดินทาง รวมทั้งระยะทางจากบ้านถึงสถานบริการรักษาไข้มาลาเรีย เข้ามาเกี่ยวข้อง จึงควร ศึกษาเพิ่มเติมเพื่อให้ทราบถึงความสัมพันธ์ที่แท้จริงของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมารับบริการการ รักษาของผู้ป่วยไข้มาลาเรีย ในพื้นที่จังหวัดสงขลา ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ผู้ศึกษาขอขอบคุณ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และสำนักงาน ป้องกันควบคุมโรคที่ 12 จังหวัดสงขลา ที่ช่วยเหลือให้คำแนะนำอันทรงคุณค่าแก่งานศึกษาชิ้นนี้

เอกสารอ้างอิง

1. ศูนย์ควบคุมโรคติดต่อ นำโดยแมลงที่ 12.2 จังหวัดสงขลา. รายงานสถานการณ์โรคไข้ มาลาเรีย ปี 2550.
2. ประยุทธ์ และคณะ. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์การมารับการรักษาซ้ำของผู้ป่วยที่มารับ บริการในโรงพยาบาลอุ้มผาง และมาลาเรียคลินิกอำเภออุ้มผาง จังหวัดกาญจนบุรี ในปี 2542.
3. วรสิทธิ์ ศรศรีวิชัย และคณะ. รายงานสถานการณ์การเฝ้าระวังการบาดเจ็บจากความ รุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (Violence-related Injury Surveillance – VIS) ประจำปีเดือน มกราคม – ธันวาคม 2550.

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ของตัวแปร กับระยะเวลาการรับบริการการรักษาไข้มาลาเรียของผู้ป่วยไข้มาลาเรีย โดยใช้สถิติไคสแควร์ (Chi – Square, χ^2 test)

ตัวแปร	ระยะเวลาการรับบริการการรักษาไข้มาลาเรีย			χ^2 test	p- value
	ไม่เกิน 5 วัน	6 - 14 วัน	มากกว่า 14 วัน		
เพศ				1.21	0.545
ชาย	911 (61.5)	242 (58.6)	164 (61.7)		
หญิง	570 (38.5)	171 (41.4)	102 (38.3)		
ช่วงอายุ				6.28	0.616
(0,5]	155 (10.5)	40 (9.7)	32 (12)		
(5,15]	376 (25.4)	112 (27.1)	63 (23.7)		
(15,45]	775 (52.3)	216 (52.3)	135 (50.8)		
(45,60]	136 (9.2)	29 (7)	29 (10.9)		
(60,83]	40 (2.7)	16 (3.9)	7 (2.6)		
อาชีพผู้ป่วย				0.66	0.956
ทำสวนยาง	956 (64.5)	269 (65.1)	169 (63.5)		
เด็ก/นักเรียน	507 (34.2)	137 (33.2)	93 (35)		
อื่นๆ	19 (1.3)	7 (1.7)	4 (1.5)		
อำเภอ				167.82	< 0.001
สะบ้าย้อย	857 (57.8)	139 (33.7)	115 (43.2)		
นาทวี	410 (27.7)	142 (34.4)	60 (22.6)		
สะเดา	145 (9.8)	113 (27.4)	82 (30.8)		
เทพา	37 (2.5)	4 (1)	1 (0.4)		
จะนะ	12 (0.8)	4 (1)	2 (0.8)		
อื่นๆ	21 (1.4)	11 (2.7)	6 (2.3)		

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ของตัวแปร กับระยะเวลาการรับบริการการรักษาไข้มาลาเรียของผู้ป่วยไข้มาลาเรีย โดยใช้สถิติไคสแควร์ (Chi – Square, χ^2 test)

ตัวแปร	ระยะเวลาการรับบริการการรักษาไข้มาลาเรีย			χ^2 test	p- value
	ไม่เกิน 5 วัน	6 - 14 วัน	มากกว่า 14 วัน		
ชนิดเชื้อ				834.27	< 0.001
P.f	921 (62.1)	97 (23.5)	42 (15.8)		
P.f+G	67 (4.5)	117 (28.3)	80 (30.1)		
P.f g only	44 (3)	112 (27.1)	119 (44.7)		
P.v	445 (30)	86 (20.8)	23 (8.6)		
mix	5 (0.3)	1 (0.2)	2 (0.8)		